

2014

Szombathely

A NAGY
HÁBORÚS
ÉMLÉKÉV

**Az Emlékév részletes programjai megjelennek az Önkormányzat internetes oldalán:
www.szombathely.hu**

Kiadvány készül 1000 példányban az emlékév programjáról és azok rövid tartalmáról.

**Az Emlékév facebook oldala:
„A Nagy Háborús Emlékév–Vas”.**

A programokra bejelentkezni és tájékoztatást kérni a programnál megjelölt e-mail címen lehet.

A Katonatörténeti Kiállítással kapcsolatos tárgyakat a Karneválirodán gyűjtjük (Szombathely Aréna u. 8.).

**Az Emlékév fővédnöke:
Dr. Hende Csaba Honvédelmi miniszter**

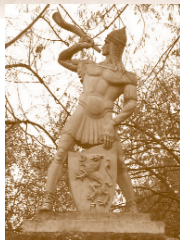
Védnökei:

**Harangozó Bertalan
kormány megbízott**

**Dr. Puskás Tivadar
polgármester**

**Dr. Kovács Vilmos ezredes
a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka**

A NAGY HÁBORÚS EMLÉKÉV

Az I. világháború kitörésének 100 éves évfordulójának alkalmából. A megemlékezéssel tisztelni kívánunk a hősök és áldozatok emléke előtt, legyen az abban az időben katona, vagy polgári személy.

Konferenciák és kiállítások keretében ismereteket nyújtunk a ma nemzedékének az akkori események mozgatórugóiról és lefolyásáról, a haditechnikai eszközök, ruházat és felszerelés helyzetéről, a kor színvonalához való viszonyáról.

A frontokon és a hadifogolytáborokban készített emléktárgyak, emlékiratok stb. segítségével érzékeltetjük a katonák fizikai és mentális állapotát, katonai-erkölcsi erejét és szenvedését.

Felkeressük és karbantartjuk a város és a megye kiemelkedő I. világháborús emlékeit, köztéri szobraikat, haditemetőit.

Vetélkedők, osztályfőnöki és történelem órák keretében bővítjük a tanulók ismeretét.

A Vasi Honvéd Bajtársi Egyesület és a Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány, Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzatának részvételével és támogatásával **EMLÉKÉVET** szervez.

TISZTELT OLVASÓ!

2014-ben emlékezünk az I. világháború kitörésének 100. évfordulójára. Kevés olyan esemény volt Magyarország huszadik századi történelmében, amely ennyire meghatározó jelentőségű országunk életében. Ezért döntött úgy Magyarország kormánya, hogy kiemelt jelentőségű emlékévvé nyilvánítja 2014-et. Az emlékévhöz Szombathely is csatlakozik: Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Vasi Honvéd Bajtársi Egyesület és a Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány programsorozattal emlékezik meg a centenáriumról.

Az emlékévhöz tisztelgés a háborús hősök és áldozatok emléke előtt. Az emlékévhöz keretében konferenciákon és kiállításokkal idézzük fel a történelmi események okait, megismerhetjük a háború lefolyását, illetve azokat a haditechnikai eszközöket, amelyekkel a szembenálló felek a csatákat megvívták.

Elismerésre méltó a szervezők az a szándéka, miszerint a frontokon és a hadifogolytáborokban készített emléktárgyak, emlékiratok segítségével mutatják be a katonák fizikai, mentális és morális állapotát.

Az emlékévhöz jó alkalom arra is, hogy a figyelem középpontjába kerüljenek Szombathely és Vas megye kiemelkedő első világháborús emlékei, köztéri szobrai, hősi temetői.

A legfiatalabbak, a jövő nemzedék tagjai pedig a vetélkedőn, a rendhagyó osztályfőnöki és történelem órák keretében gyarapíthatják tudásukat a 100 évvel ezelőtti eseményekről.

Az emlékévhöz szervezőinek köszönöm, hogy a programsorozat megvalósításával bemutatják a száz évvel ezelőtti történelmi eseményeket, felidéznek a hétköznapi hősök emlékét!

Tisztelt Olvasók!

Száz év hosszú, több emberöltőnyi idő. Az első világháborúról szóló személyes emlékeket már csak a dédapáink, a nagyapáink elbeszéléseiből ismerhetjük. Nagyon sok családban található azonban e korról emlék: egy megsárgult fotó, vagy egy régi levél, amelyeket érdemes újra kézbe venni. Ezek az események azok, amelyek tovább erősítik a családon belüli generációk közötti szálakat!

Az emlékévhöz szervezőinek köszönöm, hogy a programsorozat megvalósításával bemutatják a száz évvel ezelőtti történelmi eseményeket, felidéznek a hétköznapi hősök emlékét!

Dr. Puskás Tivadar

Szombathely Megyei Jogú Város polgármestere

KEDVES FIATALOK!

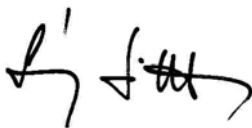
A történelem eseményei sokszor misztikus ködbe burkolóznak előttünk. A tankönyvek lapjain múltunk csak egy-egy fontosabb eseménye, szereplője villan fel. A gigantikus háborúk, a népek sorsát meghatározó döntések árnyékában sokkal kevesebb figyelem esik a mindennapok embereire, a hétköznapi hőseire. Jodi Lynn Picoult amerikai író szerint

azonban „*a történelem nem dátumok, helynevek, háborúk hal-maza. Az emberekről szól, akik kitöltik közöttük a tereket.*” Ezek a ma már olyan távolinak, megfoghatatlannak tűnő emberek pedig nem mások, mint saját őseink. Nagyszüleink és az ő nagyszüleik, akik valamikor ugyanúgy éltek és éreztek, ahogyan élünk és érzünk mi most.

A történelem az Ő történeteik összessége, amit meg kell ismernünk ahhoz, hogy tanuljunk belőle, hogy a múlt hibáit ne kövessük el újra. Az első világháború azonban túl messze van ahhoz, hogy a mi nemzedékünknek „első kézből” származó információi legyenek az eseményekről.

Az emlékév szervezése során ezért azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy a személyes történeteket és sorsokat is bemutassuk Nektek. Arra biztatlak Titeket, hogy vetélkedőkön és a honvédelmi erőpróbán kívül is vegyetek részt a programokon és kövessétek nyomon az eseményeket a www.szombathely.hu honlapon, vagy az emlékév Facebook oldalán.

Barátsággal,

Lazár Viktor
alpolgármester

A GYALOGOSOK

„Nem tudjuk elfelejteni azt a napot, midőn vármegyénk fiai, a 83-as katonák Szombathely piacán felálltak, hogy ottan Hofbauer ezredes felszólítására esküt tegyenek, hogy királyukhoz hűek lesznek szárazföldön és vízen. Mily lelkes hangulatban tették az esküt, amelyet az utolsó csepp vérig teljesítettek. Akkor reménykedve hittük, hogy néhány hónap múlva visszajönnek dicsőséggel – ha sebekkel borítva is – egy győzedelmes háborúból, miután megszabadították hazájukat a fenyegető veszélyektől.

És minden másképp jött, a hónapokból esztendőök lettek, a győztes hősök hazájuk által elhagyatva, fegyvertelenül tértek vissza, sőt azokból, akik Szombathely piacán esküt tettek, talán egy sem tért vissza, – azok a Kárpátokban és Oroszországban, az Isonzó hullámai és Verdun tűzhányói alatt pihenik hősi álmuikat, – de szellemük hazaszállt, lelkük ittmaradt köztünk; áldozataik nem voltak hiábavalók, mert magyar hűségükből és hősiességükből táplálkozva kezdi meg Magyarország megifjodva új és szebb jövőjét.” – a 83-asok emlékkönyvéből

A 83. GYALOGEZRED

Az ezred 1882-ben alakult. Legénysége felerészt román, negyedrészen szerb – magyar – és német nemzetiségű volt. Ekkor alapították meg a sötétbarna hajtóka és ezüstgomb színt, amely megkülönböztette az ezredet.

Az 1885-ben, Aradon megtartott királygyakorlaton az uralkodóra tett jó benyomás eredményeként az ezredet Bécsbe, udvari szolgálatra rendelték. A bécsi szolgálat végeztével 1890-ben az ered Szegedre került. Három év után az ezred kiegészítő kerülete Vasvármegye lett, Szombathely székhellyel, zászlóaljai Kőszegre és Komáromba kerültek. A Szombathelyen maradt pótzászlóalj 1901-ben Bécsbe vezényelték. Az ezredet 1914. augusztus 4-én mozgósították. Gyülekezőhelye Szombathely lett. Innen indultak a galíciai frontra. Az összeomláskor 1918-ban az ezred megmaradt tulajdonát 4 vasúti kocsiba rakták és visszatértek Szombathelyre.

A HUSZÁROK

A laktanya építésére Ferenc József 1881-ben rendelettel intézkedett, hogy Szombathelyen egy ezred lovasság – a hozzá tartozó törzsekkel – állomásozzon. Ehhez laktanyát kellett építeni.

Az 1881. évi 31. törvénycikk – a katonák beszállásolásáról – rendkívüli kedvezményeket biztosított laktanyák építésére. Vas vármegye közgyűlése 1881. május 16-án fogadta el, hogy Szombathelyen állandó laktanyát kell építeni.

A 1887-ben pályázatot írtak ki. A nyertes 1 117 682 forint és 92 koronáért vállalta a laktanya felépítését. A pénzt a Budapest Jelzálog Bank hitelezte 50 évi kedvezményes törlesztés ellenében. A laktanya felépítése 1889. október 15-én fejeződött be és 1889. október 18-án a katonai kincstár át is vette a laktanyát.

Így a császári parancsot végre lehetett hajtani. 1889. október 19-én a K.u.K 11. huszárezredet vezényelték Szombathelyre. A huszárezred 89 éves múlttal rendelkezett. A székely határőrvidekről vezényelték Szombathelyre. A laktanya felszentelésére 1889. október 22-én került sor pazar ünnepség keretében – melyen közebedet biztosítottak a legénység számára – egy tányér túrós csusza, két szivar, és egy liter bor felszolgálásával.

A huszárezredet 1912. március 3-án Galíciába helyezték. Helyére a 83. gyalogezred és a 48. gyalogezred részeit az ausztriai Pinkafeldről és az 5. ulánus ezredet Varasdról diszlokálták.

A csapatok mozgását ekkor már az I. világháború eseményei határozták meg.

Egy újsághír, hogy az ezred részei még Szombathelyen állomásoztak. Részlet a „Vasvármegye” 1914. okt. 14-iki számából:

... „Megint búcsúzik egy század huszár. A 11-es huszárok közül ma, szerdán este 8 órakor ismét búcsút vesz tőlünk egy század délceg lovas, hogy a harctérre vigye bátorságát a muszka keresetésre. Valkó kapitány, Farkas és Szívér főhadnagyok, Trischerés Takács hadnagyok, Forster és Lánczy kadétok vezetésével 210 legény indult útnak, akiket ismét elhalmozhatunk virággal, hogy az útjuk mindig ilyen szép maradjon. A búcsúzó tisztikar tegnap este a vasúti vendéglő éttermében a helyőrségi tisztek és családjaik részvételével kedélyes társasvacsorát rendezett.”

PROGRAM

Nyitó rendezvény

2014. 02. 18. 15 óra

Helyszín: Kereskedelmi és Vendéglátói Szakképző Iskola

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum I. világháborús kiállításának megnyitása. A kiállítás címe: Az Osztrák Magyar monarchia szárazföldi hadereje és légjáró csapatai.

A kiállítást megnyitja: *Dr. Kovács Vilmos ezredes a HIM Parancsnoka, az Emlékév védnöke.*

Konferencia az utolsó békeévről, az I. világháború kitöréséről

2014. 03. 28. 9.30 óra

Helyszín: Városháza, Díszterem

A konferenciát megnyitja: *Dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter, az EMLÉKÉV fővédnöke.*

Az előadások témája:

- Az Osztrák – Magyar Monarchia létrejötte.
- Az I. világháború kitörésének körülményei.
- Az Osztrák – Magyar Monarchia hadereje.
Az előadásokat a Hadtörténeti Intézet és Múzeum hadtörténészei tartják.
- Vasvármegye utolsó békeéve – 1914.
Előadó: Pál Ferenc levéltáros Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár.
- A K.u.K. 83. gyalogezred története, I. világháborús harcai.
Előadó: Németh Balázs egyenruha történész. Szombathely
- Napló a nagy kalandról. Liszt József tizedes alsóöri lakos – 83. gyalogezred mesterlövészének háborús naplója – katonatörténete.
Előadó Liszt Ferenc (Felsőőr) és Jagadics Péter ny. alezredes.
- Tábori mise a 83. gyalogezred emlékművénél. Helyszíne a Jáki úti temető I. világháborús parcellája.
A misét Bíró László püspök, Katonai ordinárius celebrálja.
A megemlékező szentmise 14.00-kor kezdődik.

Vetélkedő iskolák számára

2014. március – november

Az iskolák számára – felmenő rendszerben – a témában, vetélkedőt szervezünk az ismeretterjesztés és a megemlékezés jegyében. A vetélkedőre a kiadott felhívásban lehet jelentkezni. Selejtezők: 2014. március – október között. **Döntő: 2014. november 27.** Közreműködik a Berzsenyi Dániel Könyvtár, a Sávria Megyei Hatókörű Városi Múzeum, a KLIK Szombathelyi Tankerületi Igazgatósága, valamint a Vasi Múzeumbarát Egylet.

A zsűri elnöke: Dr. Kovács Vilmos ezredes a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka az Emlékév védnöke.

Kontakt: nagyhaboru.vas@freemail.hu

I. Világháborús Honvédelmi Erőpróba

2014. 04. 16.

Helyszín: Történelmi Témapark és a Katonatörténeti Kiállítás

Kontakt: vas.toborzo@gmail.com

Szervezi: a Magyar Honvédség. 11.Katonai Igazgatási és Érdekvédelmi Iroda (Szombathely)és a KLIK. Szombathelyi Tankerületi Igazgatósága Felelős: Ferge László őrnagy, irodavezető. Közreműködik a VHBE, Hagyományörző csoportok és az Alapítvány. Résztvevők a megyei általános- és középiskolái.

A Honvédelmi Erőpróbát megnyitja: Harangozó Bertalan Kormány megbízott az Emlékév védnöke.

A vasvármegyei K.U.K. 83. gyalogezred és a 11. Huszárezred története – kiállítás

2014. 04. 25.

Helyszín: Katonatörténeti Kiállítás

Szombathely Katonatörténeti kiállításán időszakos kiállítás nyílik. Ebben kiemelkedő szerepet kap az ezredekben szolgált vasvármegyei katonák fennmaradt személyes emléktárgyai, fényképei és fennmaradt Naplóinak feldolgozása. Szakmai segítséget nyújt és a kiállítás gyűjtőmunkáját segíti a Vasi Múzeumbarát Egylet.

A kiállítást megnyitja: Dr. Puskás Tivadar Szombathely polgármestere az Emlékév védnöke.

Az én történetem – előadások

Helyszín: Berzsényi Dániel Könyvtár

Nagyapák, dédnagyapák naplói, történeteit, elmondják az unokák. A történeteket felajánljuk az iskolák, középiskolák, könyvtárak művelődési házak programjaiba. A gyűjtőmunka elkezdődött 2013. novemberében és folyamatosan tart. Szervezi a VHBE. hagyományőrző csoportja. A felhívást a helyi médián keresztül is közzétesszük. **Az előadásokat 2014 áprilisa és októbere között szervezzük.** Időpontot egyedileg határozzuk meg. A rendezvénysorozatot a Berzsényi Dániel Könyvtárban rendezzük. A rendezvénysorozathoz 2014 második felében csatlakozik a Vasi Múzeumbarát Egylet.

Kapcsolatfelvételi lehetőség: nagyhaboru.vas@freemail.hu, valamint „A Nagy Háborús Emlékév–Vas” Facebook oldalon.

Osztályfőnöki és történelemórák a Katona Suli program jegyében 2014. május – szeptember

Helyszín: Katonatörténeti Kiállítás

Közreműködik a VHBE és az Alapítvány, valamint a KLIK Szombathelyi Tankerületi Igazgatóság.

Kontakt: vas.toborzo@gmail.com

A Hadisegélyező Kártya története

2014. 05. 23. 14.00 óra

Helyszín: Szombathely, Kisfaludy S. u. 1.

Hadikártya bajnokság. Szervezi a Vasi Honvéd Bajtársi Egyesület. Jelentkezni a szervezők által kiadott felhívás alapján lehet.

Szervező: *Tánczos Mihály ny. ezredes (e-mail: tanczosm@chello.hu)*

Teljesítménytúra

„A Hősök Napja” tiszteletére

2014. 05. 25.

A 350. sz. Szent Márton cserkészcsapat teljesítménytúrát rendez. A túra útvonala: Ják, cserkész emlékoszlop – Szombathely Jáki úti temető I. világháborús parcella. A túra 15 km, kijelölt útvonalon. A távot teljesítők kitűzött kapnak.

A túra végén – 15 órakor megemlékező szentmise a parcella tábori kápolnájában.

*A túrára jelentkezni lehet a Cserkészcsapatnál:
fulopandraso@gmail.com*

Könyvbemutató

2014. 06. 12. 14 óra

Helyszín: *Katonatörténeti Kiállítás*

Dr. Bedécs Gyula: *Az I. világháború magyar emlékeit keresők utikönyve* című kötetének bemutatása. Szevezi a 11. Szombathelyi Huszár Hagyományőrző Egyesület.

Az I. világháborús hadisírok és emlékművek felkeresése, rendbetétele a Vas Megyei Temetkezési Kft. nyilvántartása és szakmai segítsége alapján. Közreműködnek iskolák, civil szervezetek, nyugdíjas szervezetek, önkéntesek A tevékenység folyamatos, ütemterv készül.

Kontakt: vasihonved@gmail.com

Múzeumok éjszakája
A K.u.K. 83. gyalogezred emléknapja

2014. 06. 28.

Helyszín: Smidt Múzeum

A Smidt Múzeum gyalogezreddel kapcsolatos anyagának bemutatása. Előadások hangzanak el az alakulattörténetéről és fennmaradt visszaemlékezésekről. Időbeosztás a Múzeumok éjszakája programfüzetben.

Síremlékavatás

2014. 06. 29. 15.00 óra

Helyszín: Szent Márton temető

A 350 sz. Szent Márton Cserkészcsapat által felújított Ruprechti – Jobst Frigyes utász tábornok, hadmérnök, I világháborús felújított síremlékének felavatása.

Emlékülés a tábornok katonai életútjának bemutatásával

Helyszín: Szent Márton Látogatóközpont

Savaria Történelmi Karnevál

2014. 08. 21–24.

Az I. világháború megjelenítése a Savaria Történelmi Karneválon.

A Művészeti Szakközépiskola
Jubiláris Emléknapja

2014. 09. 18.

A Művészeti Szakközépiskola Jubiláris Emléknapot szervez Az I. világháború irodalmi, zenei és képzőművészeti témakörökben. Kiállítást szervez az összegyűjtött személyes emléktárgyakból, fényképekből. Kapcsolódik az ÉN TÖRTÉNETEM programsorozathoz és a katonasírok rendbetételéhez. A rendezvény az iskola programja.

Katonadalos találkozó I. világháborús katonanóták

2014. 09. 27. 14.00 óra

Helyszín: Bartók Terem

A találkozóra a megye amatőr kórusait, énekkarait, dalárdáit várjuk. A rendezvény a Savaria Szimfonikus Zenekar támogatásával valósul meg.

Kontakt: vasihonved@gmail.com

Iskola a háború sodrában

2014. 09. 14.

Kiállítás és előadás a Szombathelyi Államilag Segélyezett Polgári Iskola – mai Szombathelyi Zrínyi Ilona Általános Iskola – 1914–1918 éveinek történetéből. A rendezvény az iskola önálló programja.

Halottak Napja

2014. 11. 01.

A **Halottak Napja** alkalmával a VHBE katonai tiszteletadással megkoszorúzza az I. világháborús emlékművet. Mécseszt gyújt az összes hadisíron és emlékhelyeken. Ehhez közreműködésre felkéri az iskolákat, hagyományőrző és civil szervezeteket, nyugdíjas klubokat és önkénteseket. Szervezi: a VHBE.

Kontakt: vasihonved@gmail.com

Vetélkedő iskolák számára – döntő

2014. 11. 27.

Rendezi: A VHBE, az Alapítvány és a Toborzó Iroda, valamint a KLIK. Szombathelyi Tankerületi Igazgatóság.

Az emlékév zárása

2014. 12. 04. 17.00 óra

Helyszín: Weöres Sándor Színház

Gálaműsor.

BAKANYELV

abrét	abtreten	lelépni
agyusztálni	adjustieren	öltözködni, felszerelni (katonát)
avanzsálni	avancieren	előlépni (valamilyen rangba)
		előrenyomulni (hadműveletben)
bagázi	Bagage	málha, poggyász
baka	Wache	őrszem
bakmester	Wachmeister	őrmester
cakompak	Sack und Pack	teljes szereléssel
capistráng	Zapfenstreich	takarodó
cibak	Zwieback	kétszersült
cukk	Zug	szakasz, menet, vonulás
curikfirer	Zugsführer	szakaszvezető
curukk	Zurück!	Visszavonulás! (vezényszó)
defelérozni	defilieren	díszmenetel(ni)
degradáni	degradieren	lefokozni
divízió	Division	hadosztály
doperáj	Doppelreihe	kettős sor
egrecérozni	exerzieren	gyakoroltatni
eltrafálni	treffen	eltalálni
felcser	Feldscher	felcser, tábori sebész
felflaska	Feldflasche	tábori kulacs
fergáterung	Vergatterung	sorakozó
formars	Vormarsch	előnyomulás
gázmacska	Gasmaske	gázálc
gever	Gewehr	fegyver, puska
glancolni	glanzen	fényesíteni
gléda	Glied	sor
hapták	Habt Acht!	Vigyázz! (vezényszó)
infantrisz	Infanterist	gyalogos katona
kapszli	Kapsel	gyutacs
káplár	Korporal	tizedes
komandó	Kommando	parancsnokság
komendírozni	kommandieren	parancsolni
komisz	Kommis	kincstári
kompánia	Kompanie	század
kvártély	Quartier	szállás
lénung	Löhnung	zsold
linkcum	Links um!	Balra át! (vezényszó)
mancsaft	Mannschaft	legénység
manus	Mann	ember
masérozni	marschieren	menetelni
menázi	Menage	étkezés
mundér	Montur	egyenruha
pporcio	Portion	adag
prezentál	präsentieren	jelentkezni

A „Háborús napló” szerzője
Liszt József 83-as baka.

SZERVEZŐK:

Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata

Vasi Honvéd Bajtársi Egyesület

Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány

EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREINK:

11. Szombathelyi Huszár Hagyományőrző Egyesület

350 sz. Szent Márton Cserkészcsapat

Berzsenyi Dániel Könyvtár

Hadtörténelmi Intézet és Múzeum – Budapest

Kereskedelmi és Vendéglátói Szakképző Iskola

Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK)

Szombathelyi Tankerületi Igazgatóság

Magyar Honvédség 11. Katonai Igazgatási

és Érdekvédelmi Iroda (Szombathely)

Savaria Legio Hagyományőrző és Ismeretterjesztő Egyesület

Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum

Savaria Szimfonikus Zenekar

Szent Márton Látogató Központ

Szombathelyi Erdészeti Zrt.

Szombathelyi Művészeti Szakközépiskola

Szombathelyi Zrínyi Ilona Általános Iskola

Vas Megyei Temetkezési Kft.

Vasi Múzeumbarát Kör

Weöres Sándor Színház